

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

**ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЛОГІКА»**

**Харків
2021**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЛОГІКА»

для студентів I курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»,
галузі знань 29 «Міжнародні відносини»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

Харків
2021

Програма навчальної дисципліни «Логіка» для студентів I курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право», галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 293 «Міжнародне право» / уклад.: О. Г. Данильян, О. М. Юркевич, Е. А. Кальницький та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. 10 с.

Укладачі: О. Г. Данильян,
О. М. Юркевич,
Е. А. Кальницький,
С. В. Качурова,
О. П. Невельська-Гордєєва,
Ж. О. Павленко,
Г. В. Коваленко

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2021

ВСТУП

Логіка – одна з найдавніших філософських наук, що вивчає закономірності формування думок та правильні операції мислення. Саме в логіці осягнені та визначені правила істинності, за якими оцінюється будь-який предмет пізнання або соціальна дія. Мислення є найскладнішим предметом пізнання людської природи, адже від його якості залежить і якість життя як окремої людини, суспільства, так і людської цивілізації цілком. Рівень розвитку мислення людини, а отже, й суспільств, і цивілізацій, встановлюється за допомогою логічних знань.

В університетській юридичній освіті логіка входить до циклу основних навчальних дисциплін. Здавна вона вважається «ключем» до методології будь-якої науки, в тому числі й правознавства, а також інструментом ефективної дії у практичному сенсі. Надання теоретичних основ логіки та практичних навиків логічного аналізу сприяє усвідомленню логічної природи мислення та правильному використанню логічного інструментарію в законотворчості, фахових діях юристів при правозастосуванні, в юридичній комунікації тощо. Юридична відповідальність ґрунтується на правильних моделях логіки мислення, що є необхідним для нормального життя суспільства. Опанування логіки сприяє здобуттю встановлених МОН України загальних професійних компетентностей юриста, пріоритетною ж компетентністю є розвинуте критичне мислення як інструмент логіко-комунікативної дії.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати особливості абстрактного мислення та його вираження у мові; мати уявлення про природу та процес логічного мислення, основи традиційних і сучасних теорій поняття, судження, умовиводу, гіпотези, доведення та ін.;

уміти прикладати логічні закони і правила щодо побудови та аналізу понять, суджень, умовиводів, гіпотез, доведень, норм права; користуватися засобами традиційної й сучасної логіки в аналізі думок, висловлених природною мовою.

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри філософії
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 1 від 1 вересня 2021 р.)

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЛОГІКА»

Т е м а 1. Предмет і значення логіки. Мислення і мова

Предмет і значення логіки. Походження і значення поняття «логіка». Інтуїтивна і наукова логіка. Місце логіки у структурі наукового пізнання та системі наук.

Поняття «мислення». Чуттєве пізнання та абстрактне мислення. Особливості абстрактного мислення.

Поняття «логічна форма» (структура). Основні логічні форми: поняття, судження, умовивід. Поняття «логічний закон». Істинність та формальна правильність міркувань. Історія науки логіки.

Загальнотеоретичне та практичне значення логіки. Значення логіки для правознавства та юридичної практики.

Методологічне значення логіки для вирішення тестових завдань загальної навчальної правничої компетентності.

Мислення і мова. Проблема співвідношення мислення і мови. Функції мови. Штучні та природні мови. Логічний аналіз мови як спосіб вияву логічних форм та структур. Семіотичний підхід до мови. Поняття «знак» і види знаків. Значення і сенс. Види смислів. Рівні семіотичного аналізу мови. Семіотичний «трикутник».

Взаємодія мови логіки та мови права як семіотичних систем. Мова та метамова права і правознавства.

Т е м а 2. Поняття

Логічна характеристика понять. Основні логічні засоби формування понять: аналіз, синтез, порівняння, абстрагу-

вання, узагальнення. Засоби вираження понять у мові. Поняття та слово. Терміни. Роль понять у пізнанні.

Логічна структура поняття. Зміст поняття. Ознаки предметів та їх види. Зміст поняття як системи суттєвих ознак. Обсяг поняття. Класи (множини), типи множин, поняття підмножини. Індивіди класів (елементи множини). Закон зворотного відношення між обсягом та змістом поняття.

Види понять. Види понять за обсягом (екстенціональна характеристика понять). Нульові поняття: хибні, гіпотетичні та необхідні. Ненульові поняття: загальні та одиничні, реєструючі та нереєструючі, збірні та незбірні, універсальні. Види понять за змістом (інтенціональна характеристика понять). Конкретні та абстрактні, співвідносні та безвідносні, позитивні та негативні поняття.

Відношення між поняттями. Порівняльні та непорівняльні, сумісні та несумісні поняття. Типи сумісності: рівнозначність (тотожність), перехрещення, підпорядкування. Типи несумісності: співпідпорядкування, протилежність (контрарність), суперечність (контрадикторність), доповнення (комплементарність). Використання діаграм Ейлера-Венна для вираження відношень між поняттями.

Логічні операції з поняттями. Узагальнення та обмеження понять.

Визначення (дефініція) понять. Структурні елементи визначень. Види визначень. Прийоми, подібні до визначення. Правила та можливі помилки у визначеннях. Значення визначень в утворенні та розвитку понять права.

Операції з класами (обсягами) понять: об'єднання (складання), перехрещення класів (множення), створення доповнення до класу (віднімання).

Логічний поділ понять. Структурні елементи операції поділу. Види поділу. Мереологічний поділ. Правила поділу понять та їх можливі порушення.

Класифікація та її види. Загальнонаукове значення поділу та класифікації понять.

Т е м а 3. Судження

Загальна характеристика судження. Судження, висловлювання та речення. Логічне значення суджень. Прості та складні судження. Категоричні й некатегоричні судження.

Прості судження. Структура простого судження. Види простих категоричних суджень: атрибутивні, релятивні та екзистенційні. Види атрибутивних суджень за кількістю і якістю. Визначені та невизначені судження; судження з виключенням. Поняття «квантор», види кванторів. Розподіл термінів у судженнях, правила розподілу та кругові схеми відношень між термінами. Логічний квадрат. Види відношень між атрибутивними судженнями за логічним квадратом.

Складні судження. Некатегоричні судження. Складні судження та їх види. Логічні сполучники. Формули складних суджень. Умови істинності складних суджень та їх стисле визначення за допомогою істиннісних таблиць (матриць).

Модальні судження. Поняття «модальність». Типи модальностей. Деонтична модальність та формальний аналіз норм права.

Основні закони логіки. Принципи правильного мислення – визначеність, послідовність, несуперечливість та доказовість. Поняття «логічний закон».

Закон тотожності, закон несуперечливості, закон виключеного третього, закон достатньої підстави. Умови дії основних законів логіки. Типові логічні помилки при порушенні законів логіки.

Логіка запитань та відповідей. Поняття «запитання». Структура і види запитань. Правила постановки запитань. Некоректні запитання. Відповіді та їх види. Правила відповідей.

Т е м а 4. Умовивід

Загальна характеристика умовиводів. Види умовиводів. Поняття «умовивід». Структура умовиводів. Види знань, що містяться в умовиводі. Види умовиводів за структурною відмінністю: дедукція, індукція, традукція (аналогія). Демон-

стративні та недемонстративні умовиводи.

Безпосередні умовиводи: структура і характер висновку. Види безпосередніх умовиводів: перетворення, обернення, протиставлення предикатів. Виводи за логічним квадратом та з модальних суджень.

Загальна характеристика опосередкованих умовиводів, їх видів.

Дедуктивні умовиводи. Поняття «дедуктивний умовивід»: структура і характер висновку. Поняття «силогізм». Прості і складні дедуктивні умовиводи.

Категоричний силогізм. Структура категоричного силогізму. Аксиоматичні та загальні правила категоричного силогізму. Фігури та модуси категоричного силогізму. Спеціальні правила фігур. Правильні модуси. Добір правильних модусів за допомогою діаграм Ейлера-Венна. Категоричний силогізм із судженнями, що виділяють. Висновки із суджень з відношеннями.

Умовиводи зі складними судженнями. Суто умовний силогізм: схема і правило отримання висновку. Умовно-категоричний силогізм: схема, правила отримання висновку і модуси. Еквівалентно-категоричний силогізм: схеми правильної побудови. Розділово-категоричний силогізм: правило побудови і схеми висновку. Умовно-розділові (лематичні) силогізми: схеми побудови, правила і види (конструктивна та деструктивна дилеми).

Ентимема (скорочений силогізм). Види ентимем. Полісилогізм: структура і види. Скорочені і складноскорочені силогізми (сорити та епіхейреми).

Значення дедукції для юридичної практики.

Недедуктивні умовиводи. Загальна характеристика та види недедуктивних (ймовірних) умовиводів. Математична та логічна ймовірність. Ступені ймовірності.

Індуктивні умовиводи. Логічна природа індукції. Структура та види індуктивних умовиводів. Умови підвищення ступеня ймовірності індуктивного висновку.

Індуктивні методи встановлення причинних зв'язків. Поняття «причинність». Редукція у встановленні причинних зв'язків. Методи встановлення причинних зв'язків між явищами.

Статистичні узагальнення. Індуктивна природа статистичних узагальнень. Популяція, приклад і частота ознаки. Взаємозв'язок індукції та дедукції.

Умовиводи за аналогією (традукція). Поняття та загальна характеристика аналогії. Структура аналогії. Види умовиводів за аналогією. Умови, що підвищують ступінь ймовірності висновків за аналогією.

Роль аналогії як логічної підстави моделювання.

Т е м а 5. Доведення і спростування. Гіпотеза

Доведення і спростування. Поняття «доведення». Структура доведення: теза, аргументи, демонстрація. Види доведення: пряме і непряме. Різновиди непрямого доведення: від противного (апагогічне) і розділове (методом виключення).

Поняття «спростування». Методи спростування. Правила доведення та можливі логічні помилки у доведенні. Паралогізми, софізми та парадокси. Методи їх усунення або розв'язання.

Гіпотеза. Гіпотеза як форма пізнання. Визначення гіпотези. Види гіпотез. Побудова гіпотези та етапи її розвитку. Критерії відбору гіпотез. Роль умовиводів та емпіричного досвіду при побудові гіпотез. Гіпотетико-дедуктивний метод.

Логічні засоби підтвердження гіпотез. Спростування гіпотез. Гіпотези в юридичному пізнанні.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Жеребкін В. Є. Логіка: підручник. Київ: Знання, 2004. 255 с.

Логіка: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / В. Д. Титов, С. Д. Цалін, О. П. Невельська-Гордеєва та ін.; за ред. В. Д. Титова. Харків: Право, 2005. 208 с.

Логіка в запитаннях та відповідях: навч. посіб. для студентів / Д. О. Войтенко, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордеєва; за ред. О. П. Невельської-Гордеєвої. Харків: Право, 2019. 126 с.

Логіка: посіб. для підготовки до іспиту / О. М. Юркевич, Ж. О. Павленко, О. П. Невельська-Гордеєва та ін.; відп. ред. О. М. Юркевич. 2-ге вид., випр. та допов. Харків: Право, 2018. 132 с.

Логічне знання для вирішення ТЗНПК: навч. посіб. для студентів / уклад.: Д. О. Войтенко, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордеєва; за ред. О. П. Невельської-Гордеєвої. Харків: Право, 2019. 194 с.

Юркевич О. М., Павленко Ж. О. Підготовка до складання ТЗНПК в завданнях та рішеннях: логічний підхід: навч. посіб. Вид. 3-тє, доп. та перероб. Харків: Контраст, 2020. 312 с.

Логіка: хрестоматія / авт.-упор. С. Д. Цалін. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків: Факт, 2010. 864 с.

Конверський А. Є. Логіка: підруч. для студентів юрид. ф-тів. Київ: Центр навч. літ., 2004. 304 с.

Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2010. 400 с.

Хоменко І. В. Логіка – юристам: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 224 с.

Цалін С. Д. Логічний словник-довідник. 4-тє вид., випр. і допов. Харків: Факт, 2006. 400 с.

Щербина О. Логіка для юристів. 2-ге вид. Київ: Юрид. думка, 2007. 264 с.

Навчальне видання

Електронне видання

**ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЛОГІКА»**

для студентів I курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»,
галузі знань 29 «Міжнародні відносини»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

У к л а д а ч і: ДАНИЛЬЯН Олег Геннадійович,
ЮРКЕВИЧ Олена Миколаївна,
КАЛЬНИЦЬКИЙ Едуард Анатолійович,
КАЧУРОВА Світлана Володимирівна,
НЕВЕЛЬСЬКА-ГОРДЄЄВА Олена Петрівна,
ПАВЛЕНКО Жанна Олександрівна,
КОВАЛЕНКО Ганна Вікторівна

Відповідальний за випуск *О. Г. Данильян*
Редактор *Л. М. Рибалко*
Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*